

เครื่องปั้นดินเผา

417 ปีที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คือยุคสมัยแห่งความเจริญมั่งคั่ง เป็นศูนย์กลางการปกครอง การค้า เมืองท่าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสินค้าให้เลือกซื้อหามากมายจากต่างประเทศ ทำให้มีชนชาติต่าง ๆ เข้ามาติดต่อและอยู่อาศัยจำนวนมาก ทั้งจีน ญี่ปุ่น พม่า อินเดีย โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน และฮอลแลนด์

“กรุงศรีอยุธยา” ยังเป็นศูนย์กลางของการซื้อขายเครื่องปั้นดินเผา และส่งออกมาเป็นอันดับที่ 2 รองจากจีน จึงน่าสนใจที่จะได้รู้จักกับเครื่องปั้นดินเผาของชาติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี”

เครื่องปั้นดินเผา คือ วิถีชีวิต

เครื่องปั้นดินเผาเป็นตัวแทนวัตถุทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องแบ่งระดับวิวัฒนาการมนุษย์ เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ของมีค่าสำหรับแสดงฐานะทางสังคมเป็นหลักฐานพยานทางเทคนิควิทยาการ ประดิษฐ์กรรมที่แสดงความคิดสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจ และผูกพันกับมนุษย์ในหลายมิติจนกลายเป็นวิถีชีวิต

“กรุงศรีอยุธยา แห่งสุวรรณภูมิ”

“กรุงศรีอยุธยา” ราชธานีของสยาม ตั้งอยู่บนสุวรรณภูมิ-แผ่นดินทอง (Aurea Regio เป็นภาษาละติน แปลว่า แผ่นดินทอง โดยปรากฏอยู่ในแผนที่เก่าของอิตาลี) ได้ผงาดขึ้นสู่เมืองที่มีความเจริญมั่งคั่ง เป็นศูนย์กลางการปกครอง การค้า เมืองท่าสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมบทบาทในระบบการค้านานาชาติ โดยมีสินค้าให้เลือกซื้อหาจากจีน ญี่ปุ่น ราวีกว เกาหลี อินเดีย และตะวันออกกลาง ทั้งยังเป็นศูนย์กลางซื้อขายเครื่องปั้นดินเผาที่มาจากจีนและประเทศอื่น ๆ

เครื่องปั้นดินเผาสมัยอยุธยา

คนไทยรู้จักทำเครื่องปั้นดินเผามาตั้งแต่ยุคหินกลาง โดยนักประวัติศาสตร์ได้ขุดพบเครื่องปั้นดินเผา ณ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ซึ่งยูเนสโกได้ประกาศให้เป็นมรดกโลก จากนั้นก็พัฒนาการมาเป็นลำดับ ตั้งแต่สมัยทวารวดี ศรีวิชัย สุโขทัย อยุธยา ธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ แม้บางครั้งจะได้รับอิทธิพลจากภายนอก แต่ก็สามารถกลืนกลาย ประดิษฐ์คิดค้น จนมีเอกลักษณ์พิเศษที่เป็นตัวของตัวเองอย่างเด่นชัดในสมัยอยุธยา มีการตั้งทำเครื่องเบญจรงค์และลายน้ำทองจากจีน โดยช่างอยุธยาได้ออกแบบ จากนั้นก็อาจจะเขียนลายเองแล้ว

ส่งกลับไปเผาที่จีน ในขณะที่เดียวกันอยุธยาผลิตเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก โดยมีวัตถุดิบสำคัญคือดินเหนียวที่มีคุณภาพ สร้างสรรค์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงฐานะทางสังคม และถวายให้เป็นสมบัติของวัด เช่น จาน ชาม หม้อ ไห ครก โอ่ง อ่าง คนที่ กลศ ประปาดินเผา เต่าไฟ ตุ๊กตา กรงจิ้งหรีด รูปสัตว์ รูปฝรั่งสวมหมวกจูงสุนัข กระเบื้องปูพื้น ราวลูกกรงล้อมรอบพระสถูปหรือโบสถ์วิหาร นอกจากนี้อยุธยา ยังส่งออก “เครื่องสังคโลก” โดยเรือสำเภาเพื่อไปขายยังมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น และดินแดนอื่นๆ ที่อยู่ห่างไกล กลายเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ จนแย่งส่วนแบ่งการตลาดจากจีนไปได้**417** ปีแห่งกรุงศรีอยุธยา คือวันเวลาแห่งความรุ่งเรือง !

หมายเหตุ : โดยมีเครื่องปั้นดินเผาจำลอง พร้อมภาพเคลื่อนไหวแสดงเครื่องปั้นดินเผาทั้งที่อยู่ในสมัยเดียวกับอยุธยาและยุคปัจจุบัน

เดินทางข้ามโลก

เครื่องปั้นดินเผาหลายชนิดมีรูปแบบคล้ายคลึงกันในภูมิภาค เช่น ภาชนะประเภทไห ขณะเดียวกัน การซื้อขายสินค้าข้ามทวีปก็ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้ เมื่อจีนล่องเรือสำเภาไปสุดขอบฟ้า โปรตุเกสและสเปนข้ามโลกมาถึงเอเชีย ก็เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม หลังจากที่จีนคิดค้นนวัตกรรมใหม่จนผลิตเครื่องเคลือบดินเผา (Porcelain) ได้สำเร็จ ก็ทำให้ทั่วโลกตื่นตะลึง กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญจนเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่

ชาวต่างชาติในสมัยอยุธยา

การที่ “กรุงศรีอยุธยา” เป็นอาณาจักรที่สงบร่มเย็น ไม่มีการกีดกันทางเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง อีกทั้งยังอุดมสมบูรณ์ มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นเมืองท่าทางทะเล ทำให้ชนชาติต่าง ๆ มาติดต่อและอยู่อาศัยจำนวนมาก เช่น จีน ญี่ปุ่น พม่า แขก (เป็นคำเรียกโดยรวม เช่น แขกอินเดีย แขกจาม แขกมัวร์) และฝรั่ง ทั้งโปรตุเกสซึ่งเป็นชนผิวขาวชาติแรกที่เข้ามาตั้งแต่ ค.ศ. 1511 หรือเมื่อ 500 ปีก่อน รวมไปถึงอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปน ดัตช์หรือเนเธอร์แลนด์ โดย “กรุงศรีอยุธยา” ได้จัดหาทำเลที่อยู่อาศัยของแต่ละชุมชนไม่ให้ปะปนกัน เป็นบ้านญี่ปุ่น บ้านจีน บ้านโปรตุเกส บ้านฝรั่งเศส บ้านอังกฤษ บ้านฮอลันดา จากการที่มีชนชาติต่าง ๆ มาติดต่อและอยู่อาศัยจำนวนมาก ประกอบกับการที่ “กรุงศรีอยุธยา” เป็นเมืองท่าสำคัญ และเป็นศูนย์กลางของการซื้อขายเครื่องปั้นดินเผาจากประเทศต่างๆ จึงมีความน่าสนใจที่จะได้รู้จักกับเครื่องปั้นดินเผาของชาติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทั้งช่วงเวลาแห่งอดีตที่ร่วมยุคเดียวกัน จนถึงเครื่องปั้นดินเผาร่วมสมัยในปัจจุบัน ให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่าง

อยู่ชยากับชาติต่างๆ ในเอเชีย ตะวันออกและตะวันตก ความคล้ายคลึง แตกต่าง ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตศิลป์

จีน ผู้ค้นพบเครื่องเคลือบดินเผา

เครื่องปั้นดินเผาจีนก็มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ตั้งแต่ 3,000-1,500 ปีก่อนคริสตกาล ในแต่ละราชวงศ์ล้วนมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไป โดยผลิตขึ้นใช้ในราชสำนัก พิธีทางศาสนา และในชีวิตประจำวันระหว่างศตวรรษที่ 1-3 ช่างชาวจีนได้ค้นพบดินเหนียวบริสุทธิ์และเทคนิคการเผาที่มีอุณหภูมิสูงจนหลอมรวมเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน กลายเป็นเครื่องเคลือบดินเผา (Porcelain) ที่โปร่งแสง เหมือนกับแก้วและน้ำซึมผ่านไม่ได้ สร้างความอัศจรรย์ใจแก่คนทั่วโลก มาร์โค โปโลถึงกับจ้องด้วยความพิศวง ในสมัยราชวงศ์ซ่ง (ค.ศ.960-1279) ได้มีการจ้างงานหลายแสนคนเพื่อทำการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาส่งออกไปขายทั่วโลก กลายเป็นยุคทองของศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาที่ไม่มีสมัยใดเสมอเหมือน ในศตวรรษที่ 10 จีนก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ผลิตและส่งออกถ้วยชามรายใหญ่ที่สุดในโลก ความลับของวิธีการผลิตถูกปกปิดไว้อย่างมิดชิด แม้ว่าชาวโปรตุเกสจะนำตัวอย่างดินกลับไปก็ยังไม่สำเร็จ จนกระทั่งศตวรรษที่ 18 ยุโรปจึงสามารถผลิตเครื่องเคลือบดินเผาได้ แต่ก็ยังช้ากว่าจีนถึง 1,700 ปี ! และคำว่า ไชน่า (China) ยังกลายเป็นคำที่หมายถึงเครื่องเคลือบดินเผา

ญี่ปุ่น งามแบบเซน

เครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นนั้นตกแต่งลวดลายด้วยรอยนิ้วมือ และเรขาคณิต แม้ต่อมาจะได้รับอิทธิพลจากเกาหลี และได้มีการนำวัตถุดิบพร้อมทั้งเทคนิคใหม่มาจากจีน แต่ก็พัฒนาจนโดดเด่นมีเอกลักษณ์พุทธศาสนิกายเซน คือความงามของธรรมชาติ ความสงบแห่งจิตใจ นำมาสู่สุนทรียศาสตร์แห่งความเรียบง่ายของเครื่องปั้นดินเผาญี่ปุ่น ทั้งถ้วย ชาม กาน้ำชา โถใส่ผงชา ภาชนะล้างถ้วยชา แจกัน เกี่ยวพันไปถึงวิถีชีวิต พิธีกรรม การใช้เวลาอย่างสงบในพิธีชงชา การจัดดอกไม้ รวมไปถึงศิลปะการจัดสวน

พม่า เมืองพุทธ

ดินแดนนี้ชาวมอญได้อาศัยอยู่ก่อน ต่อมาชนเผ่าทิเบต-พม่าซึ่งมีเชื้อชาติปยูก็อพยพมา โดยคำว่า “พม่า” นั้นหมายถึง “ปยู” ทั้งชาวมอญและปยูต่างก็รู้จักวิธีผลิตเครื่องปั้นดินเผา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าเครื่องปั้นดินเผาของพม่าในราวพุทธศตวรรษที่ 20-22 นั้น มีทั้งแบบเคลือบสีเขียว

ขุน เลือบสีขาวขุน เลือบสีน้ำตาล เลือบสองสี และประเภทเขียนลายสีเขียว เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันและพระพุทธรูป เช่น จาน ชาม ไห กระปุก ปูระฉมูญ (หม้อน้ำแห่งความอุดมสมบูรณ์) พระพิมพ์ดินเผา ประติมากรรมดินเผาพุทธประวัติ และแผ่นเครื่องเคลือบดินเผาประดับศาสนสถานในเมืองพุกาม และหงสาวดี

อินเดีย มนต์เสน่ห์หลากหลาย

อินเดียเริ่มผลิตกระเบื้องดินเผามาตั้งแต่ **14,000** ปี ก่อนคริสต์ศักราช นี่คือนดินแดนที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่ยิ่งใหญ่ และหลากหลาย ได้รับอิทธิพลจากเมโสโปเตเมีย ศิลปะอิหร่าน กรีก โรมัน อีกทั้งยังมีศาสนาฮินดู พุทธมูสลิม กระทั่งก่อกำเนิดศิลปะแบบอินเดียอย่างแท้จริง ทั้งศิลปะแบบสาญจี, ศิลปะแบบคุปตะ, ศิลปะแบบปาละ-เสนะ และสกุลช่างโมกุล เครื่องปั้นดินเผาของอินเดียจึงเต็มไปด้วยความรู้รยทางศิลปะ ส่งอิทธิพลและแผ่ขยายออกไปยังประเทศต่าง ๆ อาทิเช่น คนที ภาษนะบรรจุน้ำดื่ม รวมถึงใช้ในพิธีกรรมของทั้งพุทธและพราหมณ์ ซึ่งแพร่หลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มาจากอินเดีย

อะซูลูเกอู แห่งโปรตุเกส

แม้จะมีเครื่องปั้นดินเผาหลากหลายชนิด แต่ไม่เกินเลยที่จะพูดว่าอะซูลูเกอู (Azulejo) คือโปรตุเกส ศตวรรษที่ **15** พวกมัวร์ได้นำอะซูลูเกอูมาเผยแพร่ หลังจากนั้นแผ่นกระเบื้องเคลือบขนาดสี่เหลี่ยมที่อยู่คู่วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวโปรตุเกส ภาพที่บรรจงวาดอย่างวิจิตร ลวดลายเรขาคณิตแสนงดงาม เรื่องราวทางศาสนาเปี่ยมศรัทธา และตำนานปรัมปรา ถูกนำมาตกแต่งพระราชวัง โบสถ์ บ้านเรือน ทั้งภายในภายนอกและบริเวณสวน จากอดีตจวบปัจจุบัน จนมีคำกล่าวกันว่าลิสบอน เมืองหลวงของโปรตุเกสคือพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งของอะซูลูเกอู

สเปน เสน่ห์ผสมผสาน

สเปนเคยอยู่ภายใต้การปกครองของโรมัน ถูกมัวร์ยึดครองกว่า **700** ปี จากนั้นก็ล่องเรือออกล่าอาณานิคมพร้อมกับเผยแพร่คริสต์ศาสนาไปทั่วโลกจนค้นพบอเมริกา กลายเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลาย กระตุ้นจินตนาการได้อย่างวิเศษ ส่งผลให้เครื่องปั้นดินเผามีความแปลกตากว่าประเทศอื่นใด ในยุโรปมัวร์ยึดครองสเปนระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ **8-15** พร้อมนำศิลปะแบบมูสลิมมาสู่เครื่องปั้นดินเผา จนปรากฏอยู่ทั่วเมืองเซบิยา, โตเลโด, กรานาดา โดยมีพระราชวังอัลมบราที่เลอเลิศเป็นศูนย์รวมความ

ยิ่งใหญ่ของศิลปะเครื่องปั้นดินเผาตะวันออก ราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาณาจักรบาเลนเซียก็พัฒนา เครื่องปั้นดินเผาจนงามวิจิตร อันตอณี เกาดิ ยังนำเซรามิกไปสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมก้องโลก แผ่นดินนี้มีศิลปะปั้นยิ่งใหญ่อย่าง เอล เกร โกร, เบลซ์เกซ, มิโร และปีกัสโซ จึงไม่แปลกเลยที่งาน เครื่องปั้นดินเผาของสเปนจะงดงาม ชวนตื่นตาตื่นใจ

เคลฟต์แวร์แห่ง เนเธอร์แลนด์

แม้ว่าฮอลันดาหรือเนเธอร์แลนด์ในปัจจุบัน จะมีเครื่องปั้นดินเผามากมาย แต่ก็ไม่มีผลิตภัณฑ์ใด

โด่งดังเท่ากับ “เคลฟต์แวร์” ในปี ค.ศ. 1600 บริษัท ดัชต์ อีสต์ อินเดีย ได้นำเครื่องเคลือบดินเผา

(Porcelain) สีน้ำเงินและขาวจากจีนกลับไปยังฮอลแลนด์ สร้างความอัศจรรย์ใจถึงกับมีความพยายาม

คิดค้นกรรมวิธีการผลิต จนในที่สุดก็สำเร็จกลายเป็นเคลฟต์แวร์ (Delftware) ที่ทั่วโลกรู้จักกันดี

เนื่องจากมีลวดลายสีน้ำเงินบางคนจึงเรียกว่า เคลฟต์บลู (Delft Blue)

กั้งหันลม เรือประมง ฉากการล่าสัตว์ ภูมิทัศน์ รวมไปถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ถูกประดับเป็น ลวดลายของงาน ชาม แจกัน กระเบื้องเซรามิก จากราชสำนักก็แพร่หลายสู่ประชาชน เป็นที่นิยมทั่วยุโรป รวมทั้งจีน ญี่ปุ่น ในที่สุดเคลฟต์แวร์ก็ได้กลายเป็นแบรนด์ที่รู้จักกันดีจวบจนปัจจุบัน

อังกฤษ ออกแบบสร้างสรรค์

เครื่องปั้นดินเผาในอังกฤษ มีมาตั้งแต่ยุคหินใหม่ (Neolithic Period หรือ New Stone

3,000-2,000 BC) และพัฒนามาเป็นลำดับ เมื่อจีนผลิตเครื่องเคลือบดินเผา (Porcelain) ได้

อังกฤษก็พยายามค้นหาวิธีอยู่นาน ในที่สุดโจเซอห์ เวดจ์วูดส์ ก็ค้นพบวิธีทำเครื่องเคลือบดินเผาที่มีเนื้อสีขาว

โดยนำชุดแรกซึ่งเป็นชุดน้ำชาถวายแก่พระราชินีอังกฤษในปี ค.ศ. 1765 ทรงโปรดปรานพร้อมทั้งประทาน

นามให้ว่า “ควินส์แวร์” และกลายเป็นชื่อสำคัญที่ถูกเรียกขานมาถึงบัดนี้ นี่คือดินแดนที่งานออกแบบเต็มไป

ด้วยความคิดสร้างสรรค์

ฝรั่งเศส ดินแดนศิลปะ

ฝรั่งเศสมีภาชนะดินเผาหุ่นนกเป็ดก้ำกั่ที่สุดเรียกว่า “แบนด์เคอราไมค คัลเจอร์” (Bandkeramik

Culture) เป็นวัฒนธรรมหินใหม่ซึ่งอยู่ระหว่าง 7,500-7,000 ปีที่ผ่านมา โดยเป็นเครื่องปั้นดินเผา

เนื้อดินตกแต่งด้วยลายชุดขีดในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาฝรั่งเศส (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่

17) มีผลงานน่าสนใจของสกุลช่างเบอร์นาร์ด ปาลิสซี ซึ่งเป็นรูปสัตว์และพืชพันธุ์ลงบนเครื่องเคลือบดินเผา จากการศึกษาเป็นต้นกำเนิดศิลปะโกธิค, อิมเพรสชันนิสม์, อาร์ตนูโว จึงทำให้แผ่นดินนี้มีเครื่องเคลือบดินเผาที่งามวิเศษ